

Kövári Réka

AZ OLTÁRISZENTSÉG TISZTELETE
A KÁJONI CANTIONALÉTÓL
A FERENCES KÉZIRATOKON KERESZTÜL
A NÉPHAGYOMÁNYIG

Kájoni Jánosra emlékezve, valamint a második budapesti eucharisztikus kongresszusra készülve, a 17. század legnagyobb nyomtatott énekeskönyvének az oltáriszentségről szóló énekeit vizsgáljuk. A Kájoni János, ferences szerzetes által, Csíksomlyón alapított nyomda első terméke a saját szerkesztésű gyűjteményes kiadása, az 1676-ban megjelent latin–magyar énekeskönyv, a *Cantionale Catholicum*. Kájoni énekeskönyvét 1719-ben, Balás Ágoston ferences szerzetes szerkesztésében újra kiadták, némely énekeket kihagyva belőle, de újabbakat, illetőleg „más régi ének”-et belevéve. Később, 1805-ben és gyakorlatilag változatlanul 1806-ban, ugyancsak Csíksomlyón Andrásí Rafael szerzetes a magyarországi új énekeskönyveket átvéve, már lényegesen átdolgozva jelentette meg a *Cantionale* harmadik kiadását, *A Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyvét*, melyhez a kántorok számára egy ún. *Ceremóniás Könyvet* is csatolt. Végül megemlítjük Baka János 20. századi, az előzőektől eltérően már kottás, sőt beleírt orgonakíséretet is tartalmazó kántorkönyvét, amit a *Cantionale* negyedik kiadásaként tartunk számon. A következőkben elsősorban az első két kiadás eucharisztikus énekeinek dallamait keressük, mégpedig elsődlegesen erdélyi ferences környezetben.

Témánk szempontjából három erdélyi ferences kottás kéziratról tudunk. Mindegyikük a 18. században készült, kántori használatra (a kíséretre utaló jelzésekkel), miséket és népénekeket tartalmaz, esetlegesen későbbi kiegészítésként énekszövegeket kotta nélkül is. Valamennyi az 1741-ben Csíksomlyón nyomtatott, kottás gregorián himnuszgyűjtemény, a *Hymni Vesperarum* toldalékaként került elő. Leghíresebb és – pillanatnyi állapota ellenére – máig legteljesebb közülük az a *Deák-Szentes-kézirat*, amelynek központi részében olvasható gregorián és elsősorban népénekkották szépen követik Kájoni énekes-

könyvét (mégpedig a *Cantionale* 1719-es második kiadását). Elnevezését a kéziratban megörökített bejegyzés alapján e gyűjteményt használó Deák Imre és Szentes Mózes ferences szerzetesekről kapta. Hasonlóan van jelen az egykori szamosújvári ferences könyvtár anyagában két kottás kézirat is, amelyeknek létezéséről épp a *Deák–Szentes-kézirat* kiadási munkálatai során kaptunk információt Muckenhaupt Erzsébet-től (az ún. 1. és 2. *Hymni Vesperarum-toldalék*). Az egyiknek ismerjük korabeli használóját: Tima Boldizsárt. Ennek a kéziratnak a kottázott része igen rövid, benne – témánkat érintve – az *Üdvözlégy, édes Jézusunk, / Erős hittel kit itt vallunk* kezdetű ének szövegét találjuk csupán. Az 1. *Hymni Vesperarum-toldalék* azonban tartalmában már sokkal közelebb áll a *Deák–Szentes-kézirathoz*, azonban benne a nagybőjti énekek közepette megszakad a népének folytonossága. Három teljes népéneket is találunk e kéziratban, melyek ugyan újabbak, de mind az oltáriszentségről szólnak (*Ó, felséges, Ó, szentséges Krisztus Jézus Szent Teste* és *Üdvözlégy, Jézusnak Szent Teste és vére*), azonban egyedül csak az *Imádlak, Isten Fia* kezdetű a hangjegyes.¹ Nem más ez az ének, mint a templomokban ma is használt *Imádlak, nagy Istenség*.²

Kájoni János énekeskönyvében két csoportban szerepelnek énekek az eucharisziáról.³ Úrnapjára (*In Solemnitate Corporis Christi*) olvashatunk egy latin tropizált Kyriét, valamint himnuszt és szekvenciát latinul és magyar fordításban, amihez 1719-ben egy új népének csatlakozik. Ezek közül a *Deák–Szentes-kéziratba* a latin szekvencia és a magyar népének dallama került. Azonban ismertetésüktől eltekinünk, mivel igen ismert énekek: *Dicsérd, Sion, Megváltódat*,⁴ illetve a *Szentolvasót imádkoztunk* kezdetű, kedvelt *Ó, Jézus, hívek öröme* népének, aminek dallama a kéziratban több változatban is szerepel (egy nagybőjti népéneként: *No, földnek minden népei*, valamint egy

1 Terjedelmi korlátok miatt nem közlünk dallamokat (csupán néhányat). Az énekeskönyvi és népzenei kották, valamint az előadáson elhangzott *Deák–Szentes-kézirat*beli dallamváltozatok és népzenei gyűjtésből származó lejátszott hangfelvételek a Hargita Megyei Kulturális Központ Youtube-csatornáján, a <https://www.youtube.com/user/HMKK2012> oldalon elérhető videóban megtekinthetők és meghallgathatók.

2 ÉE/DAU Nr. 164. Az említett videón 7'25"-nél indul a dallam.

3 Részletesebben, kottákkal és a Kájoni *Cantionale* első két kiadásának oltáriszentségi énekeit összehasonlító módon tartalmazó táblázattal lásd Kővári 2020.

4 Dobszay 2006, Nr. 145.

latin barokk kancióként: *Ah, Jesu, ubi requiescis?*).⁵ Az eucharisztikus énekek másik csoportja pedig Kájoninál a *Legszentebb Oltáriszentségről* címmel (*De Sanctissimo Eucharistiae Sacramento*) található. E két csoportosítás (tehát az úrnapi és az oltáriszentségi) a *Deák-Szentes-kéziratban* is megmaradt.

Az oltáriszentségről szóló fejezetben Kájoni János 1676-os énekeskönyvében 56 énekszöveget közöl, melyhez az 1719-es, második kiadásba további két ének jön újonnan (miközben kimarad négy, illetve apróbb szövegváltoztatásokat hajt végre Balás Ágoston). Még felsorolni is sok lenne a 7 latin és 51 magyar nyelvű éneket (csupán az *Üdvözlégy* megszólítással kezdődőeket vetítettem ki).

A fent bemutatott három 18. századi kottás forrás közül csak a legteljesebben, a *Deák-Szentes-kéziratban* találunk Kájoni énekeskönyvéhez kapcsolható eucharisztikus éneket, szám szerint 12-t, egy kivételével valamennyit kottával. Azonban a *Cantionale* 61 énekéből fennmaradó mintegy 50 ének többségéhez is megtaláljuk a dallamokat erdélyi ferences környezetben, köszönhetően az ún. „ad notam” gyakorlatnak (vagyis hogy egy dallamra több énekszöveg énekelhető). Ez azt jelenti, hogy a *Deák-Szentes-kézirat* más csoportjaiban lekottázott dallamokra is utalnak az énekeskönyv egyes szentségi énekei. Ezért csak azokat az oltáriszentségi énekeket mutatjuk be a Kájoni *Cantionaléból* a következőkben, amelyeknek dallama szerepel a *Deák-Szentes-kéziratban*, ugyanakkor jelen volt, jelen van a néphagyományban, még ha nem is oltáriszentségi szöveggel. Azokkal a dallamokkal kezdünk, amelyeket saját eucharisztikus szövegükkel rögzítettek a 18. századi kottás kéziratban, majd azokkal zárjuk a sort, amelyeknek nótajelzete szerepel kottával a kéziratban.

I. 1) A *Deák-Szentes-kézirat* első két kottás oltáriszentségi éneke Aquinói Szent Tamás *Adoro te devote* szövegének fordítása, melyek közül csak az egyik szerepel a Központi Népzenei Gyűjteményben. Az *Imádlak téged, láthatatlan Istenség* modernebb szövegváltozatával (*Leborulva áldlak*) kedvelt szentségi ének a katolikus gyakorlatban, mégpedig nem e kézirat, hanem az 1651-es *Cantus Catholici* dallamváltozatával. A reformáció korának egyik legismertebb dallama felekezeten felüli, Kájoni énekeskönyvében is nótajelzéseként a *Bocsásd meg, Úristen*

5 Dobszay 2006, Nr. 456. H Nr. 264., ÉE/DAU Nr. 700. és 322.

szöveg szerepel (aminek dallamát egyébként megtaláljuk a *Kájoni-kódex*-ben is). A *Deák-Szentes-kézirat*-ban e dallam (a szentségi *Imádlak tégedet, láthatatlan Istenség* szöveggel) mellett hosszabb változata ugyancsak olvasható, mégpedig a nagybőjti *A felséges Isten, ki lakik menyekben, az embert úgy szerette* kezdetű.⁶ Egy olyan népzenei felvétel választottunk, amely a rövidebb változatot hozza Udvarhely megyéből, mégpedig a közismert dallamhoz legközelebb álló dallamalakon. (Elsődlegesen halottas szöveggel szerepel a dallam a gyűjtésekben, főként *Megszabadultam már én a testi haláltól* kezdettel.)⁷

2) A *Deák-Szentes-kézirat* egyetlen latin nyelvű kottás szentségi népéneke az *O magnum Sacramentum*. A Kájoni *Cantionalé*-ben olvasható egymásra utalás miatt erre éneklendő az énekeskönyv összesen négy eucharisztikus éneke, köztük magyar fordítása is.⁸ A népzenei típusrendben *Királyi zászlók lobognak* kezdettel találjuk. Domokos Pál Péter gyűjtéséből választottuk a dallamot a nagy tudású, bukovinai születésű Gáspár Simon Antal éneklésével.⁹

3) A *Deák-Szentes-kézirat*: *Ó, Jézusom, hitünk segedelme* kezdetű éneke Kájoni énekeskönyvében áttételesen a karácsonyi *O Jesule dulcedo cordium* dallamára utal, és további egy oltáriszentségi éneknek kölcsönzi dallamát.¹⁰ A kéziratban lévő dallam modern szöveggel szerepel 20. századi énekeskönyveinkben is (elsősorban a Szent Cecíliáról szóló *Kihez az Úr elküldé angyalát* kezdettel).¹¹ A népzenei

6 Kövári 2013a, Nr. 105. Dobszay 2006, Nr. 304.

7 A videón 13'10"-nél indul a népzenei hangfelvétel. Szentegyházásfalú (Udvarhely), Lőrincz Mihályné Vitus Ágnes (63 éves). Gy.: Lajtha László 1943. Jelzet: MH 4096.

8 *O magnum Sacramentum* (Kájoni 1676, 313. [Domokos 1979, Nr. 353.], 1719, 252.), *Ó, tükös és mély Szentség* (1676, 314. [Domokos 1979, Nr. 354.], 1719, 253.), *E szín alatt a kívánt jó* (1676, 328. [Domokos 1979, Nr. 377.], 1719, 266.), *Itt vagyon Krisztus szent teste* (1676, 328. [Domokos 1979, Nr. 378.], 1719, 267.). Dallama: Kövári 2013a, Nr. 106.

9 A videón 14'30"-nál indul a népzenei hangfelvétel. Istensegits (Bukovina) – Nagyvejke (Tolna), Gáspár Simon Antal (60 év). Gy.: Domokos Pál Péter 1955. 07. 08. Jelzet: AP 6954h.

10 *Ó, Jézusom, hitünk segedelme* (Kájoni 1676, 318. [Domokos 1979, Nr. 361.], 1719, 257., 1805, 189., 1921, Nr. 71.), *Ó, Jézusom, kinek az ég széki* (1676, 318. [Domokos 1979, Nr. 362.], 1719, 257.).

11 Kövári 2013a, Nr. 108., vö. H Nr. 194. és 218b., ÉE/DAU Nr. 311. Dobszay 2006, Nr. 467.

gyűjtésekben nem találjuk, azonban Domokos Pál Péter elénekelte úgy, ahogy Erdélyben tudták régen (kottáját lásd alább).¹²

Ó é - de - sem, sze - rel - mes kis - de - dem,
 ér - tem em - ber - ré lett szent Is - te - nem.
 Ó vég - he - tet - len sze - re - lem,
 és ki - be - szél - he - tet - len ér - ze - lem.

4) A mai templomi gyakorlatban az egyik legkedveltebb ének az az *Itt jelen vagyon* kezdetű ének lett, ami a 20. században új dallamot (és új szövegeket is) kapott.¹³ A 17. századi *Cantional*éban nyolc oltári-szentségi énekszöveget hordoz a dallam,¹⁴ korabeli énekeskönyvekben az *Üdvözlégly, Szent Test* kezdetű ének 3. versszakától olvashatjuk a szöveget. Történeti dallamváltozatai közül az 1674-es, Sámbar Mátyás szerkesztette *Cantus Catholic*iben olvasható áll legközelebb a *De-ák-Szentes-kézirathoz*. Ez pedig nem más, mint a ma *Az igaz hitben végig megmaradjunk* vagy *Áldott Szent István, Istennek szolgálja* kezdetű,

12 A videón 16'45"-nél indul a dallam. Szendrei-Dobszay-Rajeczky 1979, Nr. II/101b.

13 Részletes történetét lásd Kóvári 2019. 74–78. Az alkalmazott új (egy gregorián himnusz mesterséges egyszerűsítéséből származó) dallam: ÉE/DAU Nr. 163.; Dobszay 2006, Nr. 142.

14 *Itt jelen vagyon az Istennek Fia* (Kájoni 1676, 343. [Domokos 1979, Nr. 403.], 1719, 280.), *Üdvözlégly, Szent Kenyér, életünk kútfeje* (1676, 314. [Domokos 1979, Nr. 355.], 1719, 253.), *Üdvözlégly, Jézus Krisztusnak szent Teste* (1676, 318. [Domokos 1979, Nr. 363.], 1719, 257.), *Üdvözlégly, Szent Kenyér, emberek élete* (1676, 322. [Domokos 1979, Nr. 369.], 1719, 261.), *Üdvözlégly, szép Jézus, hívek éltetője* (1676, 327. [Domokos 1979, Nr. 376.], 1719, 265.), *Üdvözlégly, lelkünk fehér Gyöngyvirága* (1676, 332. [Domokos 1979, Nr. 385.], 1719, 270.), *Nagy dicsőségben lakozó Istenség* (1676, 342. [Domokos 1979, Nr. 396.], 1719, 277.), *A Melkizedek rendjén való főpap* (1676, 345. [Domokos 1979, Nr. 402.], 1719, 280.).

ismert, 16. századi dúr-hexachord dallam.¹⁵ A népzenei gyűjtésekben *Dicső Szent Jánosnak* szövegkezdettel élő dallamcsaládból egy bukovinai felvételt választott, ami a *Deák-Szentes-kézirat*beli dallamalakokkal (kottáját lásd alább) igen szoros kapcsolatot mutat.¹⁶

It je - len va - gyon az Is - ten - nek fi - a,
 It je - len va - gyon Em - be - rek vál - tó - ja,
 It je - len va - gyon i - gaz Is - ten vól - ta, a Chris - tus le - sus.

II. A következőkben igen röviden azokat a dallamokat mutatjuk be, amelyek a Kájoni *Cantionale*ban olyan dallamutalást kaptak, melyek a *Deák-Szentes-kézirat*ban ugyan kottával együtt található, de nem az oltáriszentségi énekek között. Természetesen előfordulnak egymásra vagy tovább utalások is. Közülük csak azokkal az egyértelműen beazonosítható dallamokkal foglalkozunk, amelyeknek van a néphagyományban fennmaradt változata, mégpedig az erdélyi, bukovinai és moldvai néphagyományban, vagyis a Kájoni *Cantionale* közvetlen közelében lévő használati helyén.¹⁷

1) A *Deák-Szentes-kézirat*ban a karácsonyi énekek között fennmaradt *Infinítæ bonitatis* (fordítása: *A véghetetlen kegyelmű*)¹⁸ kedvelt nótajelzete Kájoni énekeskönyvének (több mint két tucat énekszöveggel).¹⁹ Az oltáriszentségi énekek között tizenkettő éneklendő erre a dallam-

15 Kővári 2013a, Nr. 111., vö. ÉE/DAU Nr. 213., 259., 289. Dobszay 2006, Nr. 344.

16 A videón 19'40"-nél indul a népzenei hangfelvétel. Hadikfalva (Bukovina) – Erd (Fejér), Galambos Péterné Illés Kinga (szül. 1925.), Domokos Ferencné Szakács Veronika (szül. 1911.). Gy.: Dobszay László, Rajeczky Benjamin, Szendrei Janka 1972. Jelzet: AP 10879d.

17 Időbeli korlátok miatt az előadásból kihagytuk a ma is nagyon ismert dallamok népzenei felvételeit, csupán utaltunk rájuk.

18 Kájoni 1676, 49. (Domokos 1979, Nr. 76.), 1719, 36., 1805, 369. (felirata: De Mysterio Domini nostri Jesu Christi) (latin); 1676, 49. (Domokos 1979, Nr. 77.), 1719, 36., 1805, 57., 1921, Nr. 114. (magyar: *A véghetetlen kegyelmű*).

19 Részletesebben lásd Kővári 2013b, 45–48.

ra.²⁰ A *Cantionale* negyedik kiadásában (az ún. Baka-féle kántorkönyvben) olvasható dallamváltozat lényegesen eltér a 18. századi kéziratától. Választott, Udvarhely megyei felvételünk azonban a kéziratot követi.²¹

2) A *Deák-Szentes-kézirat*ban ugyancsak a karácsonyi csoportban olvasható az *Ó, Istennek Szent Anyja, szépséges Mária* kezdetű ének, melyre Kájoni János énekeskönyvében egy szentségi ének utal.²² Dallama nem más, mint a *Vigasságos, hangos nagy örömünk támadt*, vagy a *Dicső Szent Jánosnak ünnepét szenteljük* dallam első fele.²³

3) Kájoni énekeskönyvében az *O gloriosa Domina/Virginum* dallam-utalásra egy oltáriszentségi ének szövege éneklendő.²⁴ A dallamot a *Deák-Szentes-kézirat*ban a *Mennyszágnak királynéja, irgalmasságnak Szent Anyja* címmel jegyezték fel, mely a közismert verses Mária-anti-fóna egy dallamváltozata.²⁵

4) Az oltáriszentségi énekek²⁶ nótajelzetei között szerepel az a *Mittitur ad Virginem* adventi szekvencia, amelynek dallamát Erdélyben István-köszöntőként használják, *Íme egykor Szent István Istenben felállá* kezdettel.²⁷

-
- 20 *Ó, csodálatos Istenség* (Kájoni 1676, 316. [Domokos 1979, Nr. 358.], 1719, 255.), *Ó, kegyelmes szívű Jézus* (1676, 323. [Domokos 1979, Nr. 371.], 1719, 262.), *Váltságunknak drága ára, mi vitt téged* (1676, 324. [Domokos 1979, Nr. 372.], 1719, 262.), *Ó, mennyszag ékessége* (1676, 325. [Domokos 1979, Nr. 373.], 1719, 263.), *Ó, mennynek égő lámpása* (1676, 325. [Domokos 1979, Nr. 374.], 1719, 264.), *Szűz által jött e világra* (1676, 151. és 329. [Domokos 1979, Nr. 191. és 380.], 1719, 110.), *O amoris Sacramentum* (1676, 330. [Domokos 1979, Nr. 382.], 1719, 269.), *Ó, szabadságonnak daja* (1676, 331. [Domokos 1979, Nr. 383.], 1719, 269.), *Ave hostia salutis* (1676, 333. [Domokos 1979, Nr. 387.]), *Ó, véghetetlen kegyelmű s megmérhetetlen szerelmű, lelkünknak étke készítettett* (1676, 334. [Domokos 1979, Nr. 388.], 1719, 271.), *Üdvözlégy, mennyei bárány* (1676, 339. [Domokos 1979, Nr. 391.], 1719, 274.).
- 21 Kóvári 2013a, Nr. 30. A hangfelvétel a fent említett videó 21'50" pontjától követhető. Lövéte (Udvarhely), Tókos Péterné Orbán Rozália (64 éves). Gy.: Vikár László 1963. Jelzet: AP 4502c.
- 22 *Ó, egeknek királya, drágálatos Szentség* (Kájoni 1676, 317. [Domokos 1979, Nr. 360.], 1719, 256.).
- 23 Kóvári 2013a, Nr. 117., vö. EE/DAU Nr. 30. és 50. (*Szent Jánosnak napját vígan ünnepeljük*). A videón 22'52"-nél indul a dallam.
- 24 *Üdvözlégy, Krisztus szent teste, bűnösöknek reménysége, üdvözlégy...* (Kájoni 1676, 323. [Domokos 1979, Nr. 370.], 1719, 261.).
- 25 Kóvári 2013a, Nr. 131., vö. EE/DAU Nr. 226. Dobszay 2006, Nr. 406. A videón 23'37"-nél indul a dallam.
- 26 *Ave vivens hostia* (Kájoni 1676, 337. [Domokos 1979, Nr. 390.], 1719, 276., felirata: *Hymnus Sancti Bonaventurae*) és *Corporis mysterium pange gloriosi* (Kájoni 1676, 343. [Domokos 1979, Nr. 399.]).
- 27 Kóvári 2013a, Nr. 15., vö. EE/DAU Nr. 49. és DAU Nr. 49b. Dobszay 2006, Nr. 420. A videón 24'15"-nél indul a dallam.

5) A ma is ismert *Üdvözlégy, Felség, Oltáriszentség* kezdetű ének Kájoni énekeskönyvében – másodmagával –²⁸ a *Jesu Salvator* nótautalást hordozza.²⁹

Természetesen a Kájoni *Cantionale*-ban olvasható oltáriszentségi énekekhez a fentiek felül találunk még dallamokat, de nem ferences kéziratokban. Egy ilyenről mégis szót ejtünk. Az *Ó, áldott manna* kezdetű énekszöveg a Kájoni *Cantionale*-ban további három oltáriszentségi éneknek kölcsönzi dallamát.³⁰ A kottával Bozóki Mihály 1797-es énekeskönyvében lejegyzett dallam megtalálható más későbbi énekeskönyvekben, így a Kájoni *Cantionale* negyedik kiadásaként számon tartott, ún. Baka-féle kántorkönyvben. Domokos Pál Péter küldésére Forrai Magdolna Gregoria nővér gyűjtéséből ismerjük ezt az éneket a központi népzenei gyűjteményben, de csak helyszíni lejegyzésben (vagyis hangzó anyag nélkül).³¹ A 20. század végén magunk fel tudtuk venni az éneket egy idős, beteg asszonytól.³²

Kájoni János énekeskönyvében az oltáriszentségről szóló énekszövegekhez a 18. századi erdélyi ferences kéziratban megőrzött dallamok közül az elhangzottakat társíthatjuk teljes bizonyossággal úgy, ahogy azokat a népi emlékezet is megőrizte. Mindezt köszönettel tartozunk egyrészt Kájoni Jánosnak, másrészt a nevesített vagy névtelen ferenceseknek, továbbá természetesen az erdélyi énekeseknek és kántoroknak, akik fenntartották, megőrizték, netán újratanítják ezeket az énekeket, dallamokat, helyi dallamváltozatokat, amit az erdélyi katolikus énekeskönyv, a *Dicséjétek az Urat!* is szem előtt tart.

28 *Üdvözlégy, Felség, Oltáriszentség* (Kájoni 1676, 348. [Domokos 1979, Nr. 406.], 1719, 284.) és *Szent, szent, szent Isten* (Kájoni 1676, 340. [Domokos 1979, Nr. 392.], 1719, 275.).

29 Kővári 2013a, Nr. 100., vö. *ÉE/DAU* Nr. 179. Dobszay 2006, Nr. 324. A videón 25'05"-nél indul a dallam.

30 *Ó, áldott Manna, Istennek Teste* (Kájoni 1676, 320. [Domokos 1979, Nr. 366.], 1719, 259., *Ó, áldott Manna, Úr Jézus Teste* Kájoni 1921, Nr. 68.), *Üdvözlégy, Krisztus, Istennek Fia, ki nekünk adad...* (Kájoni 1676, 321. [Domokos 1979, Nr. 367.], 1719, 260.), *Üdvözlégy Krisztus, Istennek Fia, kit az ártatlan Abel példája* (Kájoni 1676, 331. [Domokos 1979, Nr. 384.], 1719, 267.), *A Krisztus Jézus, Istennek Fia* (Kájoni 1676, 333. [Domokos 1979, Nr. 386.], 1719, 271.).

31 Kézdiszentkereszt (Háromszék), Biró István (76 év). Gy.: Forrai Magdolna Gregoria 1958. 07. 13. Jelzet: LSz 27128.

32 A videón 26'45"-nél indul a népzenei hangfelvétel, az énekes fényképével. Kézdiszentkereszt (Háromszék), Kovács Ferencné Vaszi Mária (szül. 1901.). Gy.: Kővári Réka, Németh István 1997. 08. 04. Jelzet: Mg. 6669/11. Az énekről és népzenei gyűjtésekről írott formában lásd Kővári 2007, 106–107., valamint CD-ROOM melléklete.

Rövidítések:

- DAU *Dicséjétek az Urat! Római katolikus népénektár liturgikus énekekkel, erdélyi változatokkal és imádságokkal.* Gyulafehérvári római katolikus főegyház-megye, Gyulafehérvár, 1993¹, 2007², 2014³.
- ÉE *Éneklő Egyház Római Katolikus Népénektár – liturgikus énekekkel és imádságokkal,* Budapest, 1986², Szent István Társulat.
- H Hozsanna! Teljes kottás népénekeskönyv a Harmat–Sík „Szent vagy, Uram!” énektár énekeivel, kibővítvé más régi és újabb magyar és gregorián dallamokkal, valamint a szentmise olvasmányközi énekeivel. Budapest, Szent István Társulat.

IRODALOM

HYMNI VESPERARUM-TOLDALÉK (1., 2.)

Szamosújvári Ferences Kolostor könyvállománya, 18. század, jelzet nélkül. Lelőhely: Csíksomlyói Ferences Kolostor (az állomány feldolgozás alatt).

DOBSZAY LÁSZLÓ

2006² *A magyar népének I.* Budapest, MTA TKI – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Kutatócsoportja – Magyar Egyházzenei Társaság (Veszprém, 1995.).

KÁJONI JÁNOS

1676 *Cantionale Catholicum.* Csíksomlyó.

1719 *Cantionale Catholicum.* Szerk.: Balás Ágoston, 2. kiad., Csíksomlyó.

1805 *A' Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyve.* Szerk.: András Rafael, 3. kiad., Csíksomlyó.

1805 *Cer. Katholikus Kántorok Tzeremoniás Könyve.* Szerk.: András Rafael, Csíksomlyó.

1921 *Erdély egyházmegyei énekeskönyv a római katolikus kántorok, a nép és ifjúság használatára.* Régibb és újabb énekeskönyvek – a kántorok és a nép ajkán élő hagyományos énekekből összeállította és organakísérettel ellátta Baka János csíkszentmártoni nyugalmazott kántortanító. Gyergyószentmiklós.

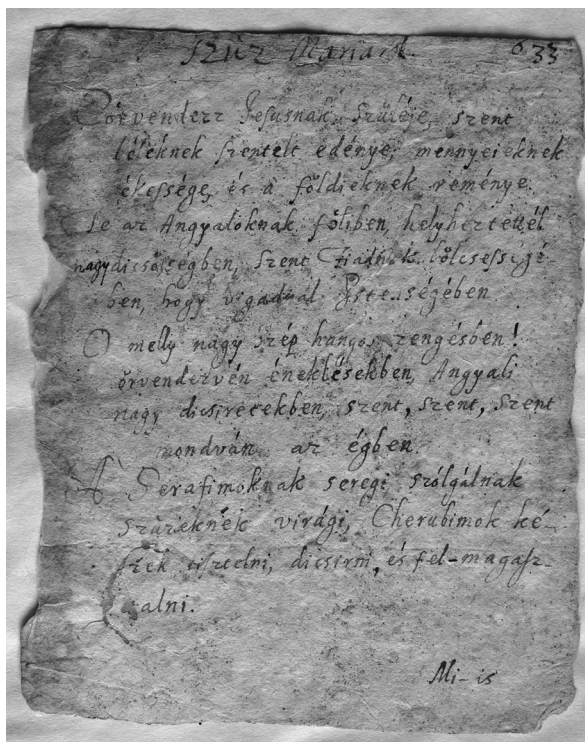
KÖVARI RÉKA

2007 *A Kájoni Cantionale énekei: Forrai Magdolna Gregoria nyomában a háromszéki Szentföldön.* In S. Lackovits Emőke – Szócsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 7. 2. kötet, Sepsiszentgyörgy–Veszprém, Székely Nemzeti Múzeum – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, 93–112.

2013a *A Deák–Szentés-kézirat (The Deák–Szentés Manuscript).* Budapest, Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány – MTA BTK Zenetudományi Intézet.

2013b Erdélyi és moldvai karácsonyi szokásdallamok a Deák–Szentés-kéziratban: a Kájoni Cantionalétól a népzenei gyűjtésekig. In Angi István – Csákány Csilla (szerk.): *Zenei művelődésünk a változó régióban. A VII.*

- Hungarológiai Kongresszus Zenetudományi Szekciójának előadásai. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 32–53.
- 2019 Népelemek és népelemek-feldolgozások az Oltáriszentségről. In Rákossy Anna – Kontsek Ildikó (szerk.): *Agnus Dei – Az Oltáriszentség tisztelete Magyarországon*. Katalógus. Esztergom, Keresztény Múzeum, 72–83.
- 2020 Az Oltáriszentség tisztelete Kájoni János Cationale Cantholicum énekeskönyvében és erdélyi ferences kottás kéziratokban. In Barna Gábor (szerk.): *Az Oltáriszentség és az Úrvacsora a magyarországi vallási kultúrában*. Budapest, Szent István Társulat – Szent István Tudományos Akadémia. (Megjelenés előtt)
- SZENDREI JANKA – DOBSZAY LÁSZLÓ – RAJECZKY BENJAMIN
1979 *XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

A Cationale Cantholicum (1676) Kájoni János által összeállított nyomdai kéziratának egyik lapja